

Organizacija rada na istoriografiji srpske umetnosti XVIII i XIX veka

Više od sto godina kod nas se sa izvesnim sistemom proučava srpska istorija umetnosti. Rezultati rada nekoliko generacija istraživača objavljeni su u velikom broju u vidu rasprava, priloga, manjih i većih studija, rasturenih po mnogobrojnim i retkim periodičnim publikacijama i posebnim izdanjima. Pored toga, naša istorija umetnosti nalazi se u vrlo specifičnom položaju, jer su ratovi i velike društvene promene, u nekoliko mahova dovodile do prekida kontinuiranih istraživanja, a prema tome i do zaborava mnogih već objavljenih poslova i značajnih rezultata ranijih generacija. Uništavanje biblioteka i arhivskih fondova, koje je u našoj zemlji imalo ponekad dramatične i tragične razmere, samo je pogoršalo to stanje. Sve te okolnosti znatno otežavaju rad savremenih istraživača i čine aktuelnim bibliografske i istoriografske poslove.

U poslednje vreme u nauci je sve više prisutna svest o potrebi da se ustanove veze, popune praznine, uspostavi kontinuitet i oceni rad prethodnih generacija istoričara umetnosti. Kao rezultat te potrebe nastao je niz manjih i većih radova, kao što su značajne i inspirativne istoriografske studije Dejana Medakovića, studije o »srpskom stilu« Željka Škalamere, kratak i koristan pregled istorije srpske istorije umetnosti Sretna Petkovića i dr. Ti pojedinačni doprinosi upravo otkrivanju koliko je neprocenjivo naučno i kulturno blago zatrpamo po zaboravljenim starim knjigama, novinama, časopisima i arhivskim fondovima, i, još više, ukazuju na potrebu da se ovoj problematici pristupi organizovano, uz angažovanje većeg broja saradnika, jer ovakvi poslovi, kao što je poznato, mogu se sa uspehom obavljati samo u naučnim timovima sa udruženim sredstvima i odgovarajućom podelom posla, a to znači u vidu institutskog rada.

Izrada bibliografija, kao neophodan i primaran pomoćni posao u svakom istraživačkom radu, ima već dugo vrlo značajno mesto u našoj nauci. Pored velikih specijalnih institucija, kao što su Leksikografski zavod, Jugoslavenski bibliografski institut, Narodna biblioteka i dr. koje rade na umetničkoj bibliografiji u okviru svojih velikih opštih bibliografskih poslova, ovim se bavi uzgred i niz instituta, muzeja, galerija i pojedinaca. Pored tekuće umetničke bibliografije, koja izlazi redovno u okviru bibliografije u Starinaru i Zborniku Vizantološkog instituta, publikovan je do sada čitav niz manjih specijalnih bibliografija uz monografije, kataloge, preglede, kao i ogromna bibliografska građa u

napomenama uz naučne studije i rasprave. Pored toga, našu tekuću umetničku bibliografiju publikuju u okviru svojih bibliografskih projekata Zentralinstitut für Kunstgeschichte u Minhenu, Byzantinische Zeitschrift i dr. Iz svega ovoga proizilazi da se na našoj umetničkoj bibliografiji u toku poslednjih decenija uradilo mnogo. Ipak, oseća se velika potreba da se svi ti rezultati objedine u jedinstvenu bibliografiju naše umetnosti sa razrađenim i usavršenim sistemom klasifikacije, koja će obuhvatati sve periode proučavanja naše umetnosti i pružati sve vrste bibliografskih informacija koje se odnose na našu umetnost.

Upravo tu potrebu pokušava da zadovolji ekipa koja radi na bibliografiji srpske umetnosti u Institutu za istoriju umetnosti na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Ta bibliografija treba da zauzme posebno i jedinstveno mesto u sistemu bibliografija na kojima se radi u našoj zemlji, ne podudarajući se ni sa jednom od njih. Bibliografija Leksikografskog zavoda, Srpska retrospektivna bibliografija Narodne biblioteke, tekuća bibliografija Jugoslavenskog bibliografskog instituta — imaju svaka za sebe, i sve zajedno opštiji karakter i okvir od bibliografije Instituta za istoriju umetnosti, koja je po svom tipu sistem specijalizovanih stručnih bibliografija. Ta bibliografija treba da obuhvati bibliografske podatke o svemu što je štampano kod nas i u inostranstvu iz oblasti srpske umetnosti: arhitekture, skulpture, slikarstva, grafike, primenjene umetnosti, zaštite spomenika kulture, muzeologije, nastave umetnosti, umetničkih manifestacija, estetike, likovne kritike, filozofije umetnosti i dr. Ta bibliografija biće upotpunjena bibliografskim informacijama iz srodnih nauka, kao što su: istorija, kulturna istorija, istorija crkve, teologija, etnologija, arheologija, epigrafika, paleografija, arheologija, numizmatika i dr. ukoliko su od interesa za istoričara umetnosti. Svi bibliografski podaci obrađuju se »de visu« po principima usvojenim u Institutu. Naročiti značaj u obradi bibliografskih jedinica ima anotacija, koja pruža informaciju o sadržini i obimu dela, kao i niz odrednica, koje u vidu sažetog registra pomažu pri klasifikaciji bibliografskih listića. Svaki obrađeni bibliografski listić, umnožava se prema broju odrednica, a kopije se ulažu u sistematizovane bibliografske kartoteke, koje treba da pružaju informacije naučnim radnicima i institucijama u zemlji i inostranstvu. Iz tih kartoteka kasnije će se publikovati stručne i posebne bibliografije iz raznih oblasti istorije umetnosti.

Taj posao preduzet je u Institutu kao dugoročni projekt, čija se realizacija odvija po etapama. U toku prve godine rada na bibliografiji stvoren je sistem i principi na kojima će se raditi. U toku druge godine napravljena je sonda kroz sve vrste publikacija iz raznih perioda, da bi se stekao pojam o obimu posla i specifičnostima rada na pojedinim periodima. Te dve godine smatraju se u Institutu kao eksperimentalne. U toku poslednje dve godine radi se isključivo na ekscerptiranju bibliografskih podataka iz periodičnih i povremenih publikacija XIX veka, jer je ta građa najmanje istražena i najmanje poznata. Do sada je ekscerptirano oko

12.000 bibliografskih jedinica, što zajedno sa oko 30.000 kopija bibliografskih kartona, sistematizovanih u bibliografskim kartotekama, čini solidnu bazu za početak organizovanih istoriografskih istraživanja.

Zahvaljujući tim prvim rezultatima rada na bibliografiji, u okviru već postojećeg projekta »Srpska umetnost i Evropa u XVIII i XIX veku«, otvorena je tema »Istoriografija srpske umetnosti XVIII i XIX veka«.

U okviru ove teme obrađivaće se problemi nastanka i razvoja istorije umetnosti kod Srba, kao što su: prilike pod kojima se rad na istoriji umetnosti odvijao, kulturna i politička klima koja je na njen razvoj uticala, udeo pojedinih ličnosti koje su se stalno ili povremeno bavile umetnošću kod nas, udeo stranaca-istraživača srpske umetnosti na našu istoriografiju, uticaj stranih škola i ideologija na našu nauku, stanje istorije umetnosti kod Srba u odnosu na evropsku umetnost istog perioda i sl. Sistematska arhivska i bibliografska istraživanja otkriće niz značajnih izvora i podataka, u našoj nauci do sada većim delom nepoznatih ili zaboravljenih, koji će baciti novu svetlost na istoriju srpske umetnosti uopšte i stvoriti mogućnost da se mnogim temama u nauci pristupi na nov način.

Realizacija teme »Istoriografija srpske umetnosti XVIII i XIX veka« biće ostvarena kroz dva osnovna zadatka:

I. Stvaranje iscrpne i sistematizovane dokumentacije i

II. Naučno-istraživački rad na samoj temi.

Fond građe koja će ući u dokumentaciju za temu »Istoriografija srpske umetnosti XVIII i XIX veka« obuhvataće:

1. Zbirku publikovane i nepublikovane arhivske građe, koju uz pomoć iscrpnih registara i kartoteka treba učiniti maksimalno upotrebljivom i pristupačnom;
2. Zbirku kopija i prepisa svih tekstova koji se odnose na srpsku istoriju umetnosti, publikovanih do 1918. god.;
3. Kartoteku novinskih vesti i beležaka i
4. kartoteku publikovanih slika i arhitektonskih planova.

Cela ta dokumentacija ući će u sastav opšte dokumentacije Instituta, koja treba da obuhvati građu iz svih oblasti srpske umetnosti. Dokumentacija za temu »Istoriografija srpske umetnosti XVIII i XIX veka« biće prezentirana kao publikovana arhivska građa i kritička izdanja tekstova starijih istraživača srpske umetnosti.

Naučno-istraživački rad na temi treba na osnovu prikupljene dokumentacije da donese niz studija i monografija na osnovu kojih će se pristupiti širim istoriografskim istraživanjima i konačnoj sintezi naučnih saznanja o razvoju istorije umetnosti kod nas.

Okolnost, što se Institut nalazi pri Odeljenju za istoriju umetnosti pri Filozofskom fakultetu, omogućava da se u radu na ovoj temi angažuje ekipa studenata i postdiplomaca istorije umetnosti.

Angažovanje studenata na naučnim projektima Instituta od posebnog je značaja za rad te ustanove. Zahvaljujući tome, Institut, u srazmeri sa raspoloživim sredstvima, može da angažuje veliki broj saradnika i da preduzme vrlo velike istraživačke poslove na kojima je potrebno učestvovanje velikog broja ljudi.

S druge strane, Institut na taj način pruža mogućnost budućim istoričarima umetnosti, ne samo da uče kroz praksu, obavljajući niz tehničkih poslova, nego da i sami aktivno učestvuju u naučnim projektima i tako još u toku studija ovladaju potrebnim znanjima i metodama za naučni rad. Tu se želi postići spoj nastavnog i naučnog procesa na fakultetu kao visokoškolskoj ustanovi.

Studenti saradnici Instituta, već nekoliko godina sa uspehom rade na bibliografiji srpske umetnosti. Sa otvaranjem nove teme njihovo angažovanje će se proširiti na arhivska i istoriografska istraživanja. Studenti saradnici radiće prvo u okviru svojih školskih obaveza — seminarskih i diplomskih radova — na manjim temama iz istoriografije srpske umetnosti. Istraživanja će obavljati uz stručnu i materijalnu pomoć Instituta, a rezultati njihovog rada biće priključeni dokumentaciji Instituta. Postoji mogućnost da se značajniji doprinosi ove vrste povremeno publikuju u posebnim zbornicima. Izvestan broj studenata koji kroz seminarska vežbanja pokažu afinitet i sposobnost za naučni rad, biće prema potrebama Instituta uključeni u bibliografska i istoriografska istraživanja i rad na dokumentaciji. Ti poslovi posebno se honorišu. Mogućnost za angažovanje studenata i postdiplomaca istorije umetnosti na stručnim i naučnim poslovima vrlo su velike, zato bi trebalo tu okolnost uzeti u obzir i u radu na projektima van Instituta i Odeljenja za istoriju umetnosti.

Posebno bi bilo korisno i racionalno da zavodi, muzeji, galerije i instituti koordiniraju svoje poslove na dokumentaciji imajući na umu i poslove na bibliografiji i istoriografiji koji se obavljaju u Institutu za istoriju umetnosti. Naša je želja da ti poslovi podstaknu rad na izradi jedne opšte jugoslovenske istorijskoumetničke bibliografije koja bi obuhvatila vreme posle 1918. god. tj. od stvaranja naše zajedničke države. Sasvim jasno, izradom pojedinačnih nacionalnih bibliografija stvorice se najbolja osnova i za taj drugi poduhvat. Prilika, kao što je ovaj kongres, pruža nam mogućnost da se svi zajedno bliže odredimo prema ovim i sličnim poslovima naše struke.

Zusammenfassung

ORGANISATION DER ARBEIT AN DER HISTORIOGRAPHIE DER SERBISCHEN KUNST DES XVIII. UND XIX. JAHRHUNDERTS

Die Arbeit an der Bibliographie der serbischen Kunst und individuelle bibliographische Forschungen im Institut für Kunstgeschichte in Beograd, haben auf die Notwendigkeit hingewiesen und haben die Bedingungen geschaffen, dass im Rahmen des schon bestehenden Projektes das Thema »Historiographie der serbischen Kunst des XVIII. und XIX. Jahrhunderts, eröffnet wird. Im Rahmen dieses Themas wird an dem Schaffen der Dokumentation, dem Publizieren von Archivmaterial, dem kritischen Herausgeben von Texten und dem Veröffentlichlichen von Studien und Monographien, gearbeitet werden.

Das Entdecken und Veröffentlichlichen von sehr umfangreichen und bedeutungsvollen bibliographischen und Archivs-Quellen des XVIII. und XIX. Jahrhunderts, die in unserer Wissenschaft grösstenteils unbekannt oder vergessen sind, wird ein neues Licht auf die Geschichte der serbischen Kunst im allgemeinen werfen, und wird gleichzeitig die Möglichkeit schaffen, an viele Probleme in der Wissenschaft auf eine neue Weise heranzutreten.